

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 127

מסכת בבא קמא צ"ג-צ"ט

בס"ד, י"א חשון תשס"ב

השבוע בגליון

■ הנפקת מדליית כסף
■ כיצד נשתמרה דמותו של ה"חכם צבי"
■ המועד לחברו גביע כסף מפואר
■ שימור הכישרון בשיאו

■ נרות החלב של כנסיית נהראיוב
■ תרומת מעיל לספר תורה
■ מדוע מותר לצלם אנשים במצלמה?

■ ברכה על דבר האסור באכילה
■ ההבדל בין ברכת הקידוש לשאר הברכות
■ איזה גנב זכאי להנות מ"תקנת השבים"
■ שדידת כספו של החזן

דבר העורך

שלא נבוש ולא נכלם ולא נכשל ???

יהודי מקוראני, מלומדי הדף היומי, שלח סיפור מעניין למערכת בעקבות דברים שהתפרסמו בטור זה, אודות הרווח העצום לסביבתו של הקובע עיתים לתורה, שמלבד זכותו הגדולה בלימוד התורה, הוא גם משפיע על סביבתו בלא אומר ודברים, במעשים. כאשר הללו שמים אל ליבם את קביעותו בתורה ואת חשקו להגות בה. "בעקבות המאמר" כתב הקורא, "נזכרתי במעשה שהיה לפני כשני עשורים. אמנם, הוא אינו עוסק בלימוד תורה, אך גם הוא ממחיש כיצד התנהגות נאותה של יהודי שומר תורה ומצוות, בכחה להפוך עולמות. רבים הם המבקרים בספרות האוניברסיטה העברית בירושלים. הספרייה עשירה ומלאה במגוון ספרים במקצועות שונים. תלמיד חכם ירושלמי שעסק בעריכת ספר תורני, ביקר גם הוא בספריה באופן קבוע במשך מספר חדשים, לצורך השלמת מחקר תורני שהוא עמל לפרסם בספרו. בכל בוקר היה מגיע אותו יהודי, ובשעה מסוימת, היה נוטל את ידיו, פורש לקרן זווית, ואוכל את מנת לחמו בצנעה. משסיים את ארוחתו, היה מיועדנו שולף ברכון זעיר מכיסו ומברך לאלוקיו בדביקות, תוך שהוא מקפיד על הגיית המילים בצורה ברורה ובהירה. תפילתו התאפיינה בנעימות ובזכותה. הוא לא היה מגביה את קולו יתר על המידה, אלא מברך במתנינות ובקול רגוע, כדי לא להפריע לשאר הנוכחים. כך יום אחר יום, שבוע אחר המשך בעמוד הבא

דף צד/א הרי שגול סאה של חיטים

ברכה על דבר האסור באכילה

מבואר בסוגייתנו שאדם שגול חיטים מחבירו ועשה מהם בצק, לא יברך על מצוות הפרשת חלה משום ש"אין זה מברך אלא מנאץ", שהרי החלה שבה הוא מעוניין לקיים מצווה הגיעה לידי באיסור.

ברכה על דברים האסורים באכילה: עתה יש לדון האם גם אדם האוכל מרצונו דבר האסור באכילה, כגון טבל, לא יברך "ברכת הנהנין". מצד אחד ניתן לומר שגם אדם האוכל דבר האסור באכילה, הרי הוא מנאץ את הקב"ה בברכתו. מאידך גיסא, ניתן לחלק ולומר כי דווקא ברכת המצוות אין לברך על חפץ שהגיע לידי באיסור, שכן, מהותה של "ברכת המצוות" היא ברכה על קיום ציווי של הקב"ה ומאחר שהאדם הצטווה שלא לעבור על דברי הקב"ה, אין הוא יכול לברך על מצווה שבתוכה מונחת עבירה. לעומת זאת, מהותה של "ברכת הנהנין" הודאה לקב"ה על ההנאה מן המאכל, וגם האוכל דבר האסור באכילה נהנה מאכילתו, ולפיכך, אין להימנע מלברך על הנאה זו (עי' "כף החיים" קצ"ו ס"ק ד').

בנידון זה נחלקו הרמב"ם והראב"ד (הל' ברכות פ"א הל' י"ט). לדעת הראב"ד, מאחר שהאוכל נהנה מן המאכל, מוטלת עליו חובה לברך. אך לדעת הרמב"ם אין לברך "ברכת הנהנין" על דבר אסור באכילה וכך פוסק ה"שולחן ערוך" (אורח חיים קצ"ו ס"א). **ברכת הנהנין על מאכל גזול:** אלא שנחלקו הפוסקים האם אין לברך "ברכת הנהנין" גם על מאכל שאין איסור באכילתו אך הוא הגיע לידי באיסור, כגון, אדם שגול ענבים ועשה מהם יין, שכעת אין איסור בשתייתו שהרי הגזלן קנה את הענבים בשינוי והם כבר אינם שייכים לבעליהם. יש הסוברים, שעליו לברך על היין מאחר שאין איסור בשתייתו. אולם, לדעת פוסקים אחרים גם באופן זה אין לברך משום שהיין הגיע לידי באיסור (עי' "משנה ברורה" ס"ק קצ"ו ס"ק ד'). יוצא איפוא, לכאורה, שכל ברכה שיברך אדם על יין זה, הרי הוא ספק מנאץ את הקב"ה.

קידוש על יין גזול: אולם, האחרונים מעלים סברה מעניינת ולפיה, אדם שטעה וקדש על יין זה, יצא ידי חובתו לכל הדעות ואינו נחשב כמנאץ את ה' בברכת הקידוש. שהנה, כאשר נתבונן במהותן של "ברכת המצוות" ו"ברכת הנהנין" נמצא, כי לכל אחת מהן מאפיין מסוים משלה שבגיניו אין לברך ברכות אלו על מאכל גזול. מהות "ברכת המצוות" היא ברכה על ציווי הקב"ה לקיים את המצווה כפי שאנו אומרים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו". לפיכך, המברך ברכת המצוות על חפץ גזול מנאץ את הקב"ה שהרי אסור לגנוב כדי לקיים מצווה. מהות "ברכת הנהנין" היא הודאה לקב"ה על המאכל שהעניק לנו, והמודה לקב"ה על מאכל שהגיע לידי בדרך פסולה, גם הוא מנאץ את הקב"ה (עי' "קורבן נתנאל" פסחים פב ס"י י"ח ס"ק ק', ו"דבר אברהם" ח"א ס"י ט"ז ס"ק כ"ח).

ההבדל בין ברכת הקידוש לשאר הברכות: עתה, כאשר נתבונן בברכת הקידוש נבחין, כי החסרונות שמנינו ב"ברכת המצוות" וב"ברכת הנהנין" אינם מצויים

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר

מנחם אריה הרבסט

ז"ל ב"ר יעקב צבי ז"ל
נלב"ע ז' מרחשון תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנו הר"ר ראובן
וזוגתו מרת רבקה גוטמן
ומשפ' שיחיו גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר

משה ליכטנשטיין

ב"ר אליהו רפאל ז"ל נלב"ע ט' חשון תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר יזהר ליכטנשטיין
ומשפ' שיחיו ת"א

לעילוי נשמת

הרה"ח ר'

אברהם קיסרמן

ב"ר דב הלוי ז"ל

נלב"ע ביום י"ז מרחשון תש"נ

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידינו
משפחות קיסרמן שיחיו

המשך מעמוד קודם

בה. שכן, ברכת הקידוש אינה "ברכת הנהנין", אלא ברכה לקידוש השבת. כמו כן, אין היא כ"ברכת המצות", שהרי אין בה ברכה על עשיית מצווה כל שהיא, ואף אין אומרים "וציונונו". ממילא, המקדש על יין זה אינו נחשב כמנאץ את ה' (יציץ אלעזר" חלק י"ד סי' מ"א ס"ק ה').

דף צד/א אמרי מפני תקנת השבים

איזה גנב זכאי להנות מ"תקנת השבים"

בסוגייתנו מבואר, שבדורו של רבי יהודה הנשיא תקנו חז"ל שאין לקבל כסף מגזלן שחזר בתשובה ומבקש לשלם לנגזל, מאחר שיש לחשוש שמא הגזלן ימנע מלשוב בתשובה בעקבות הסכומים הגדולים, שעליו לשלם והוא ימשיך לגזול. האם בעקבות תקנה זו בטלים ומבוטלים הלכות השבת גזילות וגניבות? לא ולא. מדוע? בנידון זה נחלקו רבותינו הראשונים. לדעת רבינו תם (תוס' צד/ב ד"ה "בימי רבי") תקנה זו נתקנה עבור בני דורו של רבי בלבד, משום מעשה שהיה בזמנם, אך לא לדורות הבאים. אולם, שאר הראשונים חולקים על כך, כפי שכתב הרא"ש נ"ע שכתב שני ביאורים] וכן נפסק להלכה (שו"ת ערוך" חו"מ סי' שס"ו סעי' א'), ש"תקנת השבים" נתקנה לדורות, אך לא כל גזלן רשאי להנות ממנה כי אם גזלן שעומד בשני התנאים הבאים: א. שהגזלן מבקש מעצמו לחזור בתשובה, טרם שתבעוהו לשלם את חובותיו. ב. שהוא היה "גזלן מפורסם" וחובות רבים השתרגו על צווארו בעקבות מעלליו.

שדידת כספו של החזן: על הגדרתה וטיבה של תקנה זו, נוכל ללמוד מתשובותיהם הרבות של גדולי ישראל, שקיבץ בעל "שתי הלחם" בספרו (סי' ל"א), בעקבות **מעשה שאירע עם נוכל ערמומי**, שחי לפני כשלש מאות שנה. הלה הוליד שולל אנשים רבים, ובין היתר, הוא פיתה אחד מבני משפחתו של חזן מפורסם לגנוב את כל ממונו של החזן ולברוח עמו לספרד, שם המיר הגנב את דתו. לא ארכו הימים והחזן האומלל מת משברון לב וצער, ואילו הנוכל עזב את ספרד ונטמע בקהילה יהודית, שחבריה לא ידעו דבר על מעלליו. לאחר זמן מה נקלע אורח לאותו מקום, והוא סיפר לבני הקהילה כי איש רע מעללים מתגורר בקרבתם. אך הנוכל הצליח להשקט את התבערה לאחר שקיבל על עצמו את גזירת החכם המקומי שהורה לו לעלות על בימת בית הכנסת ולבקש חרטה על מעשיו, לגדל את זקנו פרע ולשבת במקום הפחות מכובד בבית הכנסת. לא חלף זמן רב והנוכל אף קיבל היתר לעלות לתורה, וגבאי בית הכנסת נהגו בו כבכל המתפללים.

והנה, בערב יום הכיפורים הזדמן יהודי ישיש, אחיו של החזן שנפטר, לאותה עיר, ולתדהמתו הרבה הוא הבחין, כי בהוצאת ספר התורה מארון הקודש **בעת "כל נדרי"** התכבד לא אחר מאשר מיודענו, הגנב. האח המיוסר לא שקט ולא נח ופנה אל רבני העיר בבקשה לפסוק, כי אין להתייחס אל הנוכל כאל בעל תשובה כל עוד הלה לא ישיב את הרכוש שגזל, ולא יבקש מחילה על קבר אחיו. אולם, חלק מרבני העיר טענו, כי אין הוא חייב להשיב את הממון הנגזל, שהרי מפני "תקנת השבים" הגזלנים ה"כבדים" פטורים מלהשיב את גזילותיהם כדי שלא יחששו לחזור בתשובה.

חוב של גניבה אינו בטל מאליו: הסיפור המוזר הזה נשלח אל רבים מגדולי ישראל שנתבקשו לחוות את דעתם אודותיו, וכולם כאחד (רבי ברלין, יע"ץ, "מנחת יעקב" ועד) כתבו, כי "תקנת השבים" אמנם נתקנה עבור הגזלן, אך מיועדת עבור הנגזל. כלומר, הגזלן אינו רשאי לטעון "אני פטור מהחזרת הממון משום תקנת השבים", אלא חז"ל תקנו **שהנגזל ימחל** על החוב, וכל עוד הוא לא מחל, חייב הגזלן להשיב את הגזילה. מלבד זאת כתבו הפוסקים, כי "תקנת השבים" נתקנה עבור אדם שמתכוון לשוב בתשובה באמת ובתמים. אולם, אדם זה שחשב, כי בקשת מחילה בבית הכנסת תכפר לו על כל חטאיו גם ללא בקשת מחילה מן החזן וממשפחתו, אינו נחשב כמי שמבקש לשוב בתשובה, ו"תקנת השבים" אינה חלה עליו כל עיקר.

היו גם שהוסיפו, כי אדם זה שהשתמד במזיד וכפר בעיקר, כלל אינו נאמן לטעון שהוא שב בתשובה אלא אם כן מוכח בעליל כי הוא חזר בתשובה שלימה וקיבל על עצמו לתקן את כל חטאיו ופשעיו.

בסופו של דבר הסכימו כל הרבנים, כי עליו לפייס את בני המשפחה השבורה ולבקש את מחילתם ואחר שיחזור בתשובה שלימה ומלאה, ושב ונשא לו והוא רחום יכפר עוון. מטעם זה, שהתקנה היא לנגזל למחול לגזלן על חובו, כתב בספר חסידים (הובא בש"ך שם), שאם הנגזל עצמו בעל חוב הוא, ואין די ממון בידו לפרוע את חובותיו, אין הוא מחוייב לתקנת חכמים זו למחול לנגזל על הגזילה.

דף צו/ב האי מאן דגזל נכסא מחבריה

נרות החלב של כנסיית נהראיוב

מדין תורה, הגזלן חפץ חייב להשיבו לבעליו, ואינו רשאי לשלם את תמורתו כל עוד החפץ קיים. אולם, אם לאחר הגזילה נעשה שינוי בחפץ, קנה אותו הגזלן ב"שינויו" שאירע בו, ואינו חייב לבעליו אלא את דמיו.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שבוע, במשך תקופה ארוכה.

היה זה ביום רביעי. הוא ביקש לחזור למקומו לאחר שסיים לברך ברכת המזון, כאשר ניגשה אליו סטודנטית ובפיה שאלה: "כבוד הרב. אני איני דתייה, אבל סבא שלי היה דתי, ואני זוכרת היטב כיצד הוא היה מברך ברכת המזון, זה חרות במוחי. משום מה, נדמה לי שאתה מוסיף מילים מיותרות בברכת המזון. סבי המנוח היה אומר "שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד". ואילו אתה הוספת ואמרת "שלא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד". האם באמת כל אחד רשאי להוסיף ולשנות מנוסח התפילה כרצונו?"

"את צודקת" השיב לה. "סבך המנוח אכן בירך לפי נוסח מסויים, אך קיים גם נוסח נוסף של ברכת המזון, ועל פיו יש להוסיף גם את המילים "שלא נכשל", לא החלטתי לומר אותם על דעתי. לרגל התעניינותה בברכה זו, נאות הרב לשגר למענה צילום של נוסח הברכה כפי שהוא בידך.

חלפו עברו להם שנתיים ימים. מיודענו הוציא את ספרו וזכה לתשבחות רבות, ופרשיית "שלא נכשל" נשכחה כליל מזכרונו, עד שבתבת הדואר שבביתו בצבצה מעטפה חומה שיועדה עבורו. פתיחת המעטפה חשפה הזמנה לחתונה שאמורה היתה להיערך בשבועות הקרובים.

הוא אחז בידיו את ההזמנה והביט ימין ושמאל, למעלה ולמטה, אך לא הצליח לזהות אף לא שם אחד מוכר. שמות החתן והכלה היו זרים לו, כך גם שמות הסבים והסבתות. גם בבית הכנסת שבו נערכה ה"שבת חתן" לא דרכה כף רגלו מעולם, והוא תהה האם לא חלה כאן טעות כל שהיא. אך שמו המלא וכתובתו המדויקת שהתנוססו על המעטפה, הבהירו לו שאין כאן כל טעות. "אם יהיה לי זמן, אלך. אולי זכרוני בגד בי ומדובר בידידים ישנים או שכנים מילדות. נראה."

צלילי התזמורת שבקעו מתוך האולם הגדול בשרו לו כי אכן מתקיימת בו חתונה. ריקודי השמחה ההמוניים הרעידו את רצפת האולם, ומיודענו לפת באצבעותיו את ההזמנה המקומטת כנאחז בקרש הצלה. הוא לא הכיר איש מן הנוכחים. הם רקדו ביחד, חלק מהם חבושים בכיפות לבנות, ובפנים קורנות מאושר שילבו ידים עם בחורי ישיבה מזוקנים שהמריצו ועודדו את קהל החוגגים. מיודענו הניף את ההזמנה אל מול עיניו של אחד האורחים תוך שהוא שואל "זה כאן? זה כאן?" הלה הנהן בראשו בשמחה והמשיך לרקוד קלות על מקומו.

מתברר, סיפר לימים מיודענו, שאותה סטודנטית, למרות התעניינותה בברכת המזון, ניהלה אורח חיים שניתן להגדירו כבלתי דתי לחלוטין. ימים רבים מספור הקדישו בני משפחתה כדי לנסות ולשכנע אותה שלא להינשא לערבי תושב מזרח ירושלים, אך היא בשלה.

כבכל זילמה שבפניה ניצבים, הגיע רגע ההכרעה שבו היה עליה להחליט לאן פניה מועדות. היא ישיבה בביתה ואחזה בשפופרת הטלפון, ובצידו השני של הקו שוחח הערבי שניסה להסביר כי

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

לא כל שינוי בחפץ גורם לגנב לזכות בו, כי אם שינוי מהותי בלבד, כגון זה המוזכר בסוגייתנו, שהגנב התיך מטבעות כסף גנובים. שינוי זה נחשב כמהותי, למרות שניתן לשוב ולצקת מטבעות כסף ממתכת זו, מאחר שצורתם המקורית והמדויקת לא תושב להם לעולם, וכך גם פוסק ה"שולחן ערוך". מהלכה זו גם השליכו הפוסקים לגבי נידון שונה לחלוטין - שימוש בחפצי חולין לתשמישי קדושה.

תרומת מעיל לספר תורה: בעל ה"אגודה" בספרו על מסכת מנחות (כ"ב אות ג') כתב, שאדם שמבקש לתרום מעיל לספר התורה אינו רשאי לייצרו מבד ששימש לצורכי חולין, כפי שבבית המקדש לא הסיקו את אש המזבח בעצים ששימשו לצורכי חולין. דין זה אמור גם לגבי שאר תשמישי קדושה (רמ"א בשו"ע או"ח סי' קמ"ז סעי' א').

אלא שבעל ה"חוות יאיר" (סי' קס"א) כתב, כי אם יחתכו את הבד ששימש לצורכי חולין ויתפרוהו מחדש, שוב אין הוא נחשב כאותו בד, אלא פנים חדשות באו לכאן ומותר לתפור ממנו מעיל לספר תורה. המהרש"ם מבערזען (שו"ת ח"ד סי' מ"ו) מחזק את דבריו על פי דברי סוגייתנו, בה מוכח, כי שינוי ניכר בצורתו של חפץ מקנה לו שם חדש, למרות שהחומר הגולמי ממנו עשוי החפץ נותר כשהיה. כך גם פוסק ה"משנה ברורה" להלכה (סי' קמ"ז ס"ק י"ג).

בתשובתו גם דן המהרש"ם בשאלה שהופנתה אליו מאת בני העיר נהראיוב, שבמחשן הכנסיה שבה נותרה כמות גדולה של שאריות נרות חלב שהודלקו בכנסיה. אחד מיהודי העיר רכש מן הכומר את שאריות החלב, ולאחר שעירבם בחלב נוסף הוא התיך את החלב ויצר ממנו נרות חדשים. מורי הצדק של העיר באו במבוכה, האם רשאים הם להתיר לבני עירם לרכוש נרות אלו לצורך הדלקת נרות שבת ויום טוב, שהרי בחלב זה נעשה שימוש לצורכי חולין, והדלקת נרות שבת היא מצווה.

המהרש"ם הכריע, כי מאחר ששאריות החלב הותכו, הרי פנים חדשות באו לכאן, והשימוש בהן מותר [עיי"ש שמבאר מדוע גם בטל איסור ע"ז]. אולם, ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סי' מ"ב) כתב בעניין זה, שהמחמיר תבוא עליו ברכה.

דף צ"ב דוד ושלמה מצד אחד

מדוע מותר לצלם אנשים במצלמה?

סוגייתנו מספרת, שכבר בימי קדם נהגו להנציח אישים דגולים על גבי מטבעות. כך בימי דוד ושלמה, וכך גם בימי אברהם ויצחק אבותינו שהונצחו על גבי מטבעות. בעלי התוספות (ד"ה "מטבע של אברהם אבינו") מבארים, שלא חקקו את דמויותיהם על גבי המטבעות, שהרי אסור לעשות צורת אדם, אלא שמותיהם בלבד היו חקוקים על גבי המטבעות.

מקור איסור עשיית צורת אדם גם אם עושים זאת לנוי, נלמד מהפסוק (שמות כ"ב) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (ר"ה כדב, רמב"ם הל' עכו"ם פ"ג הל' י', "חינוך" מצווה ל"ט). ומבאר הרמב"ם שטעם האיסור הוא כדי שהרואים לא יטעו לחשוב, שהצורות נועדו לצורך עבודה זרה.

אלא, שנחלקו הראשונים (שם) באילו אופנים אסור לעשות צורת אדם. לדעת הראב"ד (שם) והרמב"ן (ע"י טור יו"ד סי' קמ"א) אסור **לעשות** צורת אדם הן בצורה בולטת, הן בצורה שוקעת והן בצורה שווה, כגון ציור, אך **המוצא** צורת אדם רשאי להחזיקה, כל עוד אין זו צורה בולטת. לעומת זאת, לדעת הרמב"ם (שם) גם איסור עשיית צורת אדם לא נאמר אלא לגבי צורה בולטת בלבד, אך אין איסור לעשות צורת אדם שקועה או שווה. למרות שנפסק להלכה ("שולחן ערוך" שם סעי' ד') כדעת הרמב"ם, כתב הט"ז, שאין להקל בזה ויש להימנע מעשיית צורת אדם בכל אופן שהוא.

הנפקת מדליית כסף: בימיו של בעל ה"שאלת יעב"ץ" (שאלת יעב"ץ ח"א ק"ע) התמנה הגאון רבי אלעזר מבראד זצ"ל לכהן פאר כרב העיר אמשטרדם. אחד מתושביה היהודיים של העיר החליט לציין את המאורע באופן חגיגי במיוחד, על ידי הנפקת מדליית כסף שעליה דמות פניו של הרב החדש. כאשר המדליה הגיעה אל בעל ה"שאלת יעב"ץ" הוא "נרתע למראה עיניו", למרות שנפסק להלכה (שו"ע שם סעי' ז'), שאיסור עשיית צורת אדם אינו אלא בעשיית **אדם שלם**, אך פרצוף בלבד מותר לעשות, אולם הוא החמיר בזה, בעקבות דעת הסמ"ג וראשונים נוספים הסוברים שאף פרצוף אדם בלבד אסור לעשות, וכן דעת הט"ז (שם ס"ק ט"ו). [זאת ועוד, היעב"ץ גם מציין, כי לדעתו גם המתירים לחקוק פרצוף פנים בלבד, אין היתר זה אלא לעשיית ראש גולמי ללא צורת הפרצוף לפרטיו, ועיי"ש שהוכיח כן מתוס' בסוגייתנו]. בסיום דבריו מציין בעל ה"שאלת יעב"ץ" בסיפוק, שבסופו של דבר המדליה נגנזה על פי הוראתו של מלך הולנד, שראה בדבר משום פגיעה מסויימת במעמדו הרם.

כיצד נשתמרה דמותו של ה"חכם צבי": אביו של היעב"ץ, ה"חכם צבי", אף החמיר על עצמו באופן מיוחד ולא נתן אף **לצייר** את דמות פניו. בנו מתאר זאת המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

הוא אינו מבין בכלל את התלבטותיה. אותה שעה, נשמעו דפיקות על דלת הבית. היא נגשה לרגע אל הדלת והודתה לשכנתה שהגישה לה מעטפה קטנה שנמצאה על הריצפה ליד תיבת הדואר השבורה.

"פתחתי את המעטפה" סיפרה הכלה, "ובתוכה היה מונח פתק קטן שעליו צילום של ברכת המזון "שלא נבוש ולא נכלם **ולא נכשל לעולם ועד**". עד היום הערבי אינו יודע כיצד ולמה התנתקה השיחה לפתע פתאום.

הרב שהוזמן לחתונה, התכבד בזימון, וכדרכו בירך בנעימות ובטהרה תוך הדגשת המילים. עיני בני משפחה הכלה זלגו דמעות כאשר מפיו יצאו המילים "שלא נבוש ולא נכלם **ולא נכשל לעולם ועד**".

בברכת התורה

ה'ארכ

דברי חכמים

דף צ"ג/א ויבא אברהם לספוד לשרה

מדה כנגד מדה

בסוגייתנו נאמר שהסיבה ששרה נפטרה לפני אברהם אבינו היא משום טענתה נגדו כי אינו מתפלל עליה שתפקד. בעל ההפלאה מבאר זאת באופן נפלא ואומר ("פנים יפות" בראשית ט"ז), שהרי אשה אינה מחוייבת במצוות פריה ורבייה. ממילא, טענתה שהיא רוצה להיפקד בבנים אינה משום המצווה, אלא שחששה שלא יהיה מי שישענה בעת זקנותה, או מי שיקברנה לאחר מותה. טענה זו יש בה ממש, אך ורק אם אברהם אבינו ימות לפניו. נמצא, שכאשר היא טענה כך כלפיו, היה בכך רמז שיתכן שהוא ימות קודם. זוהי איפוא המידה כנגד מידה שנענשה שמתה לפני אברהם אבינו.

פנינים

דף צ"ב/ב מטבע של אברהם אבינו

זקן לבן במטבע של כסף

בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "מטבע") מבארים שבמטבעות שהונפקו לכבוד דוד ושלמה ואברהם ויצחק לא חקקו את דמותם כי אם את שמותיהם, שהרי אסור לצור צורת אדם. בעל ה"ר פל"ס" בסוגייתנו כותב, כי לגבי המטבע של אברהם ויצחק אבותינו, חובה לפרש כן, שהרי כידוע, קלסתר פניהם של אברהם ויצחק היו זהים ומלבד שערן הלבן של אברהם, דבר לא הבדיל ביניהם. מעתה, ודאי שלא יתכן שחקקו את דמויותיהם על גבי מטבע, שהרי אין כל אפשרות לצייר זקן לבן או שחור במטבע של כסף...

דברי חכמים

דף צ"ב/ב לעכר מוחך

שימור הכישרון בשיאו

בסוגייתנו מובא שכאשר רב חמא בר גוריא

המשך מעמוד קודם

בהתרגשות, כשהוא מספר על "החסידי האמיתי, אבא מרי, רבינו הגדול המקום יהא בעזרו, לעד יעמוד זכרו, ולא ידעך נרו", שנסע לבקר את קהילת הספרדים בלונדון, "וועשו לו כבוד גדול לא נשמע דוגמתו... והביאוהו באניית מלכות בשמחה ובששון..."

בני הקהילה ביקשו מצייר מעולה שיצייר את זיו פניו של ה"חכם צבי", שהרי דעת רוב הפוסקים שאין כל איסור בציור זה, אך הוא "מרוב חסידותו וקדושתו ופרישותו" לא הסכים לכך. אולם, בני הקהילה לא התאפקו והצייר המוכשר צייר את זיו פניו בחריצות מופלאה ובכישרון נדיר, עד שבנו כתב כי "אור פניו לא נפל ולא נחסר מאומה כמעט רק נשמת רוח חיים, והוא נחשב יקר הערך מאד למכיריו".

צילום במצלמה אינו נחשב מעשה: דעתו של ה"ט"ז, שאין לעשות צורת אדם גם אם אין היא בולטת או שוקעת, עוררה את הפוסקים לדון אם מותר לצלם אנשים, שהרי למרות שתמונה אינה בולטת ואינה שוקעת, לדעת ה"ט"ז גם באופן זה אין להתיר. טעם יפה להקל בכך כתב הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (י"תשובות והנהגות" ח"ג רס"ג) המבאר, כי איסור עשיית צורת אדם הוא דווקא על ידי מעשה בלבד ולא בדרך גרמא. ומאחר שהצילום נעשה על ידי חשיפת סרט הצילום לקרני האור הנחרטים בו, אין זה נחשב כמעשה בידים. ואכן, הוא מציין, כי למעשה אין נוהגים להחמיר בכך, ואין חשש איסור בצילום אנשים. עם זאת, ידוע על גדולי ישראל שהקפידו שלא יצלמו מפתת עניינים קדושים וגבוהים על פי הקבלה, ומסופר על רבינו בעל ה"קהילות יעקב", שבתקופת שירותו כחייל בצבא הרוסי, ציירו מאן דהוא, והסטייפלער שילם במנת לחמו היומית כדי לרכוש את הציור ולהשמידו (י"תולדות יעקב" עמ' ל').

דף צח/א הזורק מטבע של חברו

המועד לחבירו גביע כסף מפואר

אדם שהכה נמרצות בפטיש בגביע כסף מפואר של חבירו עד שצורתו נטשטשה לחלוטין והגביע הפך לגוש מתכת שטוח, נתבע על ידי חבירו לשלם את מחיר הגביע, ככל מזיק שחייב לשלם את דמי נזקו. אולם, מדברי הפוסקים עולה, כי הדבר אינו פשוט כלל, ויש הסוברים שהמזיק פטור מכל תשלום, כפי שיבואר להלן.

כפי שלמדנו לעיל (ס/א) "גרמא" בנזקין פטור". כלומר: המזיק את חבירו בצורה עקיפה, אף שהוא חייב בדיני שמים, ואף פסול לעדות עד שישלם את הנזק (מאירי שם), מכל מקום, אין ניתן לכופו בבית דין לשלם. ואילו בסוגייתנו (צח/ב, קא) נחלקו התנאים אם המזיק ב"גרמא" חייב, ולהלכה נפסק כדעת המחייבים (י"שולחן ערוך" חו"מ סי' שפ"ו סעי' א').

ההבדל בין "גרמא" ל"גרמא": גדולי הראשונים והאחרונים טרחו לבאר את ההבדל בין "גרמא" ל"גרמא". לדעת הריצב"א (ב"ב כ"ב/ב תוס' ד"ה "זאת"), אין הבדל מהותי בין מקרי נזק שהוגדרו על ידי חז"ל כ"גרמא" לבין אלו שהוגדרו על ידם כ"גרמא", ובכל המקרים הנכללים בהגדרות אלו המזיק גרם את הנזק באופן עקיף. אלא שחז"ל תחמו מקרים מסויימים שהזיקם מצוי, וקנסו את המזיק באופנים אלו, כדי שלא יהא העולם הפקר ומקרים אלו מכונים "גרמא". [אולם, ישנם ראשונים הסוברים שנוזקים המכונים "גרמא" הם נזקים הנעשים באופן מיידי. (עיי' תוס' שם ורמב"ן קונטרס דינא דגרמא ובשי"ח חו"מ סי' שפ"ו שהאריך בהגדרת "גרמא").]

לדעת הרמ"א (י"שולחן ערוך" חו"מ סי' שפ"ו סעי' ב'), המקרה המובא בסוגייתנו שאדם ששיטח את צורתה של מטבע של חבירו פטור מתשלום, הרי זה משום שמקרה זה מוגדר כ"גרמא", מאחר שמתכת הכסף אשר ממנה עשויה המטבע לא נחסרה מאומה, ואילו העובדה שבעליה מנוע מלהשתמש בה כמטבע אינה אלא

"גרמא" (עיי' י"שולחן ערוך" שם סעי' ג' שחולק על כך וסובר שחייב מדינא דגרמא).

עתה, נשוב לגביע הכסף המפואר שנמחץ לחלוטין תחת מהלומות הפטיש ונתבונן, אם ניתן להשוותו לאדם שהרס את צורת מטבע הכסף של חבירו. מצד אחד יכול המזיק לטעון, וכך סובר בעל ה"צפנת פענח" (הביאו בעל ה"ים של שלמה" ב"ק פ"ט סי' י"ז), כי מאחר שעיקר שווים של כלי הכסף הוא ערך המתכת, פטור המזיק, שהרי ערך המתכת לא ניזוק כלל ועיקר, ואילו טרחת האומן להשיב את צורת המתכת לקדמותה נחשבת כ"גרמא", כפי שהמשטח את צורתה של מטבע כסף אינו חייב בהוצאות האומן ששיב לה את צורתה המקורית.

מצד שני (שי"ח חו"מ סי' שפ"ו ס"ק ז'), לכאורה, יש לחלק בין שני המקרים. שכן, צורת המטבע נועדה כדי לשמש סימן היכר איזו מטבע לפנינו, אך מהות המטבע היא משקלה, והשחתת הצורה אינה נחשבת כנזק מהותי. לעומת זאת, עיקר מהותם של כלי כסף הוא צורתם ויעודם ככלי, והמזיק שאיבד את צורתם חייב בתשלום.

אמר סברא שלא הוטבה בעיניו של שמואל, התבטא שמואל ואמר "לעכר מוחך". התבטאות זו שגראית לכאורה חריגה בחריפותה, אומר היעב"ץ בסוגייתנו, אינה אלא הערה חינוכית, שמוטב לו להקפיד ולומר סברות ישרות ונכונות, שאם לא כן, בהירות מחשבתו עלולה להיפגם.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471

טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות

הדף היומי" בעברית או באנגלית

בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57

בדואר אלקטרוני: נא לפנות

dafyomi@hadaf-hayomi.com

בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להצנחת יקיריהם ולעילוי נשמתם, נא לפנות

03-616-06-57

מחיר מנוי לחודש

בארץ ישראל 15 ש"ח בחו"ל \$ 10

הייג ע כ ש י ו : 03-616-06-57

נקודות הפצה בחו"ל

מנצ'סטר: הר"ר מנחם אדלר 7088575-44-161

לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 84551997-020

בלגיה: הר"ר יעקב סנדורביץ 0475-263759

צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301

ארה"ב ניו ג'רסי: הר"ר אייזיק פרי

201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880

מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160

בארצות הברית

ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי"

בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר

לפריטים נא לפנות לטל. 718-972-5756

לעילוי נשמת

מרת **דורה הנדלס** ע"ה

בת הרה"ח ר' **שמחה הופמן** הי"ד

נלב"ע ט' חשוון תשנ"ב

הר"ר **אברהם יוסף הנדלס** ז"ל

ב"ר צבי הרש ז"ל נלב"ע י"א חשוון תשי"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י ידידיו הר"ר **אלעזר**

שמחה הנדלס ומשפ' שיחיו-ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר

יששכר דב גדנקן ז"ל

ב"ר משה יחיאל

נלב"ע י"ג חשוון תשנ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר

אשר יצחק לינדנר ז"ל

י"ר יוסף יהודה ז"ל נלב"ע י"ב חשוון תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל

ב"ר צבי ז"ל

וזוגי מרת **פראדל גיטל** ע"ה

ב"ר שמואל ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.